

## ТЕРМІНОВІ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗЛОВЖИВАНЬ

### MATTERS OF GREAT URGENCY ARE IN ADMINISTRATIVE LEGAL PROCEEDING OF UKRAINE IN CONTEXT OF JUDICIAL ABUSES

Пашенко К.С., к.ю.н., суддя

*Окружний адміністративний суд міста Києва*

Стаття присвячена висвітленню окремих проблемних питань, що виникають в адміністративному судочинстві у зв'язку із запровадженням новел термінових адміністративних справ і процесуальних зловживань. Термінові справи характеризуються скороченим строком їх розгляду, що може створювати ризики для зловживань процесуальними правами і невиконання завдань адміністративного судочинства. Проаналізувавши законодавчі й науково-теоретичні підходи до інститутів термінових адміністративних справ і процесуальних зловживань, а також вивчивши судову практику на предмет наявності зловживань процесуальними правами, зокрема й у справах, віднесених до категорії термінових, нами окреслено прогалини і колізії як нормативно-правового урегулювання, так і доцільності теоретико-правового й праксеологічного розуміння напрямів їх подолання. Термінові справи представлені як справи, що потребують особливого порядку провадження, зумовленого невідкладними процесуальними діями і рішеннями. Процесуальні зловживання представлені як використання процесуальних прав і можливостей всупереч завданням адміністративного судочинства. Відсутність узагальнень судової практики щодо термінових справ і судової статистики стосовно різновидів процесуальних зловживань створює певні перешкоди у комплексному баченні правозастосовних проблем і шляхів їх розв'язання. Найпоширенішими в адміністративному судочинстві вважаються зловживання процесуальним правом на подання заяви (сутяжницькі, необґрунтовані, аналогічні заяви), забезпечення позову, виконання низки процесуальних дій і прийняття рішень (безліч відводів, скарг, клопотань). Суб'єктами таких зловживань нерідко є самі суб'єкти владних повноважень. Вивчення судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2018–2019 рр. і власний досвід роботи суддею дозволили сформулювати спектр невирішених питань у регулюванні порядку провадження в термінових адміністративних справах з огляду на можливі зловживання процесуальними правами та представити авторське розуміння їх вирішення.

**Ключові слова:** адміністративне судочинство, термінові адміністративні справи, процесуальні зловживання, зловживання процесуальними правами, публічно-правовий спір, ухвала суду.

The article is devoted illumination of separate problem questions which arise up in the administrative legal proceeding in connection with introduction of such short stories as administrative matters of great urgency and judicial abuses. The matters of great urgency are characterized the brief term of their consideration which can create risks for abuses judicial rights and non-fulfillment of tasks of the administrative legal proceeding. Analyzing the legislative, scientific, theoretical approaches near institutes administrative matters of great urgency and judicial abuses, and also learning judicial practice for the purpose the presence of abuses judicial rights, in particular, and in matters, subsumed urgent, outlined blanks and collisions both normatively legal settling and to expedience theoretical-legal and praxeological understanding of directions of their overcoming. It is presented the matters of great urgency how are you, that need the special order of realization, predefined exigent judicial actions and decisions, and judicial abuses – as the use of judicial rights, possibilities, despite the tasks of the administrative legal proceeding. Absence of generalizations of judicial practice in relation to the matters of great urgency and judicial statistics in relation to the varieties of judicial abuses is created by certain obstacles in complex vision of enforcement problems and ways of their decision. In the administrative legal proceeding considered most widespread abuse of judicial right on presentation of statement (litigious, groundless, analogical statements), security for a claim, implementation of row of judicial actions and making decision (in relation to the great number of taking, complaints, solicitors). Quite often the subjects of imperious plenary powers come forward the subjects of such abuses. The studies of court decisions in the Unique state register of court decisions for 2018–2019 and own experience by a judge allowed to form the spectrum of open questions in adjusting of order of realization in the administrative matters of great urgency, taking into account possible abuses by judicial rights, and to present the author understanding of their destruction.

**Key words:** administrative legal proceeding, administrative matters of great urgency, judicial abuses, abuse of judicial rights, in public legal dispute, court ruling.

Забезпечення гармонізації та уніфікованості процесуальних норм на шляху реалізації судової реформи неможливе без законодавчого оновлення порядку здійснення адміністративного судочинства, наукових здобутків у цій галузі та концептуальних напрацювань практичного характеру. Введення в обіг на усіх рівнях (законодавчому, теоретичному і праксеологічному) нових терміносистем (понять і категорій) призводить до розвитку не лише нових правовідносин, а й до закономірного виникнення нових проблемних питань у правозастосуванні. У адміністративному судочинстві підвищений інтерес, окрім іншого, становлять процесуальні зловживання (з практичного погляду) і термінові адміністративні справи (у теоретико-науковому вимірі).

**Стан опрацювання проблеми.** Правова категорія «термінова адміністративна справа» не представлена широко у науці адміністративного судочинства. Питання, пов'язані в цілому із адміністративною справою, розглядаються такими вченими, як С.В. Білуга, Р.В. Ватаманюк, О.В. Закаленко, І.В. Завальнюк, Е.В. Катаєва, О.В. Константій, О.В. Кузьменко, Н.В. Мостова, А.Ю. Осадчий, Р.О. Попельнюх, Н.Є. Хлібороб, А.О. Черникова та іншими. Комплексне вивчення інституту адміністративної справи здійснено І.А. Качуром в 2018 році [1]. Окремі категорії

термінових адміністративних справ, зокрема виборчих, податкових тощо, ставали предметом наукового пошуку у працях М.М. Аракеляна, О.В. Бачернікова, С.М. Брайтченка, Т.Ф. Весельської, О.В. Євсікової, О.А. Журавського, В.Б. Русанової, Я.С. Рябченко, Т.М. Савон, М.І. Смоковича та інших. Зазначається, що дослідниками не використовується комплексний підхід до їх групування, визначення спільних і відмінних рис, що свідчить про відсутність чіткої теоретичної концепції [1, с. 24]. Процесуальні зловживання в адміністративному судочинстві як законодавча новела теж не вирізняються ґрунтовними дослідженнями і представлені здебільшого окремими науковими публікаціями С. Базилевського, А. Богаченка., А. Монаєнка, В. Настюк, О. Трещові та інших.

Отже, ця проблема не втрачає своєї актуальності і потребує подальших досліджень через недосконалість вжитих на законодавчому рівні терміносистем, неоднозначність наукових поглядів та випадки процесуальних зловживань.

**Метою статті** є представлення законотворчих і науково-теоретичних підходів до термінових адміністративних справ у взаємозв'язку із можливими процесуальними зловживаннями в цій категорії.

**Виклад основного матеріалу.** Термін «термінова адміністративна справа» введений до Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України [2]) змінами 2017 року [3], однак не розкривається в його приписах. Крім того, ця терміносистема вживається в Кодексі лише двічі, а саме: у назві параграфа «Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ» (§ 2 глави 11 розділу II) і у Перехідних положеннях (Розділ VII) при вказівці на надсилання до суду апеляційної інстанції матеріалів окремих категорій термінових адміністративних справ (п. 15.6).

Термінові справи водночас із складними названо окремими категоріями адміністративних справ, щодо яких запроваджені особливості позовного провадження. Зокрема, такі особливості пов'язані із такими діями: а) повідомленням учасників справи про дату, час та місце розгляду; б) поданням заяв по суті справи; в) обчисленням процесуальних строків; г) проголошенням та врученням судових рішень; г) апеляційним та касаційним оскарженням судових рішень (ст.ст. 268–272 КАС України). У Класифікаторі категорій адміністративних справ [4] використано інший підхід щодо критеріїв їх об'єднання (терміновість не згадується). За категорією спору об'єднані справи і у судовій звітності, хоча і називаються вони категоріями справ (наприклад, справи зі спорів щодо виборчого процесу та референдуму, справи зі спорів з приводу забезпечення громадського порядку та безпеки тощо). Водночас правила розгляду окремих термінових справ постійно згадуються в судових рішеннях адміністративних судів (див. Єдиний державний реєстр судових рішень [5]), зокрема й із вказівкою на приналежність справи до категорії термінових справ. Отже, з теоретичного погляду, враховуючи змістовне наповнення поняття терміновості, за яким згруповані справи в КАС України, правильнішим видається розглядати термінові справи не як категорію адміністративних справ, а як їх різновид.

Терміновими адміністративними справами законодавцем визнані такі справи: 1) щодо таких дій: а) оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій (ст. 273); б) уточнення списку виборців (ст. 274); в) оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують законодавство про вибори та референдум (ст. 275); г) оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу (ст. 276); г) виборів Президента України (ст. 277); д) справи, пов'язані з виборчим процесом чи процесом референдуму (ст.ст. 278–279); 2) за адміністративними позовами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань (ст. 280), про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань (ст. 281); 3) щодо гарантованого забезпечення потреб оборони (ст. 282); 4) за зверненням органів доходів і зборів (ст. 283); 5) за зверненням Служби безпеки України щодо накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, на підставі зняття арешту з таких активів та надання доступу до них (ст. 284); 6) про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності (ст. 285); 7) з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності (ст. 286); 8) з приводу рішень, дій або

бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 287); 9) за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі України (ст. 288), затримання іноземців або осіб без громадянства (ст. 289). Усього існує 15 категорій таких справ.

Варто зазначити, що словом «термінові» об'єднана більшість адміністративних справ, щодо яких виділялись особливості у провадженні в КАС України до його оновлення (глава 6). Як слушно зауважувала А.О. Черникова, такі особливості зумовлювались процесуальними строками початку провадження і розгляду справи, проголошенням та врученням судових рішень, їх оскарженням. Вона писала: «Публічно-правові відносини є досить розгалуженими, різновекторними. Спори, що при цьому виникають, також мають різний характер, який не дозволяє вписати їх вирішення в єдину процесуальну форму, в один процесуальний порядок, у єдині процесуальні умови. Тобто вирішення завдань адміністративного судочинства у таких справах можливе лише при спеціальних процесуальних строках, процедурі і суб'єктах звернення до суду та у разі відкриття адміністративного провадження, порядку та умов розгляду і вирішення спорів, оскарження в них судових рішень, їх виконання тощо» [6, с. 105].

І.А. Качуром термінові справи згруповані за такими напрямками: 1) предмет оскарження (звернення до суду): а) рішення, дії або бездіяльність виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій; б) уточнення списку виборців; в) рішення, дії або бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують законодавство про вибори та референдум; г) дії або бездіяльність кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу; г) рішення, дії або бездіяльність у виборчому процесі Президента України; д) реалізація права на свободу мирних зібрань; е) рішення, дії або бездіяльність замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони»; є) рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності; ж) рішення, дії чи бездіяльність органу державної виконавчої служби, приватного виконавця; з) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України (вчинення щодо них примусових дій); 2) суб'єкт звернення до суду: а) органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування (про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань); б) організатор (організатори) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань (про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань); в) органи доходів і зборів (щодо окремих зобов'язань платників податків); г) Служба безпеки України (щодо накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них); г) Голова Верховної Ради України, Перший заступник або заступник Голови Верховної Ради України (про дострокове припинення повноважень народного депутата України) [1, с. 93–94].

Таким чином, термінові адміністративні справи можуть ініціюватися як фізичною (юридичною) особою з метою відновлення порушених суб'єктом владних повноважень її прав, свобод, інтересів, так і органом (посадовою, службовою

особою) для виконання ним (нею) своїх публічно-владних управлінських функцій.

Проголошення одним із завдань адміністративного судочинства своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ч. 1 ст. 2 КАС України), визнання однією із засад адміністративного судочинства розумності строків розгляду справи судом (п. 8 ч. 3 ст. 2 КАС України) вказують на дотримання європейських стандартів судочинства. Саме характер спору, що є предметом розгляду адміністративного суду, вказує на правову доцільність швидкого реагування на порушення прав, свобод та інтересів осіб у публічно-правових відносинах, зволікання з яким призведе до нівелювання таких відносин, неможливості вчинити певні дії чи прийняти певні рішення або виконати завдання, поставлені перед тими чи іншими органами.

Слово «терміновий» означає невідкладний, негайний, затягнення в часі з яким призводить до втрати сенсу існування [7], зокрема й відповідних відносин. Неможливість зволікання (терміновість) визначає негайність, невідкладність виконання процесуальних дій, пріоритетність розгляду таких справ. Цей термін видається складовою частиною поняття «розумний строк», як найкоротшого строку розгляду і вирішення адміністративної справи, достатнього для надання своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах. Швидке розв'язання публічно-правового конфлікту не повинно завдавати шкоди встановленню усіх обставин адміністративної справи.

Отже, термінові адміністративні справи необхідно розуміти як визначені КАС України справи щодо окремих категорій публічно-правових спорів, які потребують особливого порядку провадження в них, зумовленого невідкладними процесуальними діями і рішеннями, зволікання проведення (прийняття) яких призведе до порушення прав, свобод, інтересів суб'єктів публічно-правових відносин.

Як показує судова практика, попри невідкладність і короткі терміни розгляду, термінові адміністративні справи не позбавлені процесуальних зловживань.

Законодавче закріплення протидії зловживанню процесуальними правами визнають одним із найпрогресивніших інститутів оновленого адміністративного судочинства. Завдяки конструкції ч. 2 ст. 45 КАС України із невичерпним переліком зловживань процесуальними правами дослідниками відзначається наявність правової невизначеності [8, с. 71]. На думку вчених, проблема зловживання процесуальними правами ускладнюється відсутністю нормативного визначення розглядуваного негативного явища на законодавчому рівні, а також відсутністю чіткого і дієвого механізму протидії йому в КАС України [9, с. 77].

З урахуванням конкретних обставин справи суд може визнати зловживаннями процесуальними правами дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства, а саме: 1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкодження розгляду справи чи виконання судового рішення; 2) подання декількох позовів до одного відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; 3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; 4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог

з метою зміни підсудності справи чи завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; 5) узгодження умов примирення, спрямованих на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі. Зловживання процесуальними правами розуміються як активні дії [8, с. 72], що впливає із законодавчого формулювання, а також як дії і бездіяльність [10, с. 47], що узгоджується із судовою практикою і є об'єктивним. За законодавчими приписами суб'єктом більшості із вищевказаних зловживань є позивач (його представник).

Цей перелік не є вичерпним і визнання дій (бездіяльності) зловживаннями покладається на суд. Окрім того, наслідки такого зловживання відображені у розподілі судових витрат (ст. 139), у визначенні підстав і порядку застосування заходів процесуального примусу (ст. 144), у регламентації випадків сплати штрафу (ст. 149) і права постановлення судом окремої ухвали (ст. 249).

На нашу думку, процесуальне зловживання в адміністративному судочинстві необхідно розуміти як використання учасниками судового процесу наданих законом процесуальних прав, можливостей задля безпідставного відкриття адміністративного провадження, затягування або перешкодження розгляду справи, а також з метою невиконання завдань адміністративного судочинства і нівелювання його призначення.

Проведений аналіз ухвал (окремих ухвал) адміністративних судів першої інстанції (за Єдиним реєстром судових рішень) і власний досвід суддівської діяльності вказує на те, що нині відсутня узагальнена судова практика щодо процесуальних зловживань в адміністративному судочинстві. Рішення суддів вирізняються поміркованим підходом до кваліфікації дій (бездіяльності) сторін. У випадках очевидності ситуацій, передбачених ст. 45 КАС України, судді часто вказують в ухвалях на зловживання з боку того чи іншого суб'єкта. За наявності категорії завідомості (не обґрунтування, подання, об'єднання тощо), що потребує розсуду суду, простежується певна обережність. Превалюють рішення про залишення позову без розгляду, а клопотання про відкладення розгляду справи залишаються без задоволення.

Серед проваджень найчастіше трапляються спори з приводу реалізації державної політики у сфері економіки, про визнання протиправною та скасування постанови про накладення адміністративного стягнення, щодо забезпечення громадського порядку та безпеки, національної безпеки та оборони України, зокрема і щодо перебування іноземців та осіб без громадянства на території України, примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України, їхнього затримання, а також з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів.

Згідно з проаналізованими ухвалями суду (з 01.01.2018 до 01.09.2019 вивчено понад 150 судових рішень) процесуальними зловживаннями визнається неодноразова неявка сторін (позивача чи представника) і подання клопотання про перенесення судового засідання. Факт неявки у судові засідання із клопотанням про його перенесення адвокатом (тобто професійним юристом, обізнаним із буквою закону) у термінових адміністративних справах може розцінюватися як затягування розгляду справи у тих категоріях спорів, що вирішуються в день надходження позовної заяви. Ще одним розповсюдженим рішенням суду є повернення заяви позивачу у разі неодноразового ігнорування останнім приписів суду щодо усунення помилок з такої заяви (наприклад, у справі № 522/21252/17 Приморського районного суду м. Одеси зазначено: «<...>оскільки судом встановлено, що позивач рухом своєї позовної заяви не цікавиться, зловживаючи своїми процесуальними правами,<...> з огляду на ст. 45 КАС<...> позов підлягає поверненню»). Також трапляються ухвали, за якими судом залишено заяву без розгляду на підставі неодноразових заявлень відводу судді

(наприклад, справа 826/4214/18, Окружний адміністративний суд міста Києва), зокрема й до відкриття провадження (справа № 815/3782/17, Одеський окружний адміністративний суд), а також на підставі звернення про заміну відповідача у вже вирішеній справі (справа № 826/17753/15, Окружний адміністративний суд міста Києва).

Є судові рішення, в яких згадуються приписи ст. 45 КАС України, а при постановленні ухвали (наприклад, про відмову у задоволенні заяви про відкладення розгляду справи) вказується лише посилання на ст. 2 КАС (наприклад, справа № 802/2295/17-а, Вінницький окружний адміністративний суд) або на інші процедурні статті Кодексу. Окрім того, досить часто судді, відзначаючи недопустимість процесуальних зловживань і визнаючи їх наявність, залишають позов без розгляду на підставі ст. 240 КАС України (неприсуття на судові засідання тощо) (наприклад, справа № 810/3043/18, Київський окружний адміністративний суд, справа № 802/1807/18-а, Вінницький окружний адміністративний суд). Водночас в окремих випадках ухвалюються судові рішення лише на підставі ст. 45 КАС України (наприклад, справа № 316/228/18, Енергодарський міський суд Запорізької області).

Вжиття судом заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами (за ч. 4 ст. 45 КАС України) проявляється у попередженні сторін провадження щодо наслідків таких зловживань з виконанням інших процесуальних дій (наприклад, продовження строку підготовчого провадження і визнання явки відповідача обов'язковою) (справа № 240/3941/19, Житомирський окружний адміністративний суд) або в ухвалях про відкриття провадження та зобов'язання суб'єкта владних повноважень на вчинення певних дій (надання доказових матеріалів) (справа № 522/12667/18, Одеський окружний адміністративний суд).

Варто зауважити, що застосування судами заходів процесуального примусу (ст.ст. 145, 149 КАС України), попри вказівку в ухвалях на мету, якою є припинення зловживання правами (ст. 144 КАС України), як правило, не спирається на випадки таких зловживань, передбачених ст. 45 КАС України, адже за законодавчими приписами зловживання і невиконання (неналежне виконання) обов'язків та їх порушення визнаються різними діяннями. Однак в окремих судових рішеннях фігурує інший підхід – обґрунтування накладення штрафу за зловживання процесуальними правами (за завідомо безпідставну заяву про відвід) узгоджується із резолютивною частиною такого рішення (справа № 804/3637/18, Дніпропетровський окружний адміністративний суд).

Існують поодинокі випадки постановлення окремих ухвал щодо усунення причин і умов, що сприяли порушенню закону, але, попри те, що певні обставини справи віднесені до зловживання процесуальними правами, суд не звертається до норм КАС України, які регулюють питання щодо

таких дій (наприклад, справа № 824/1052/18-а, Чернівецький окружний адміністративний суд). Навпаки, є рішення з посиланням на ст. 45 КАС України про відмову у задоволенні клопотань щодо прийняття окремої ухвали, зокрема при поданні, на думку відповідача, завідомо безпідставного позову (справа № 807/121/18, Закарпатський окружний адміністративний суд) або про відмову у вжитті заходів щодо зловживання процесуальними правами у разі заявлення аналогічних позовних вимог (справа № 826/10781/18, Окружний адміністративний суд міста Києва).

**Висновки.** Отже, поступово формується судова практика з ухвалення судових рішень, в яких є зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві (за багатьма підставами, передбаченими ст. 45 КАС України). Водночас існує правова невизначеність щодо поняття «процесуальні зловживання», а також підміна невиконання, неналежного виконання окремих процесуальних обов'язків категорією «зловживання».

У термінових справах ризики процесуальних зловживань можуть становити такі дії: подання позову до декількох відповідачів з однаковим предметом, аналогічними підставами (наприклад, до державної виконавчої служби і до державного виконавця, до органів охорони державного кордону і безпосередньо до прикордонника тощо); масові подання позовів у зв'язку із тією чи іншою подією (наприклад, проведеном виборів, зборів, мітингів, тощо) або у зв'язку із виконанням державним органом своїх повноважень (наприклад, заявлення вимог до платника податків органом доходів і зборів з будь-яких напрямів його діяльності, зокрема й тих, де виник спір); подання позовних заяв, апеляційних скарг після закінчення встановлених КАС України строків, подання позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; заявлення безпідставних відводів, клопотань про залишення позовної заяви без розгляду; неявка позивача (відповідача) у судові засідання (за умови обов'язкової явки); неодноразове неусунення недоліків з позовної заяви (у випадках, коли повернення позову не є перешкодою для повторного звернення з ним до суду).

З огляду на це існує необхідність узагальнення судової практики щодо випадків зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві, зокрема й у контексті категорій публічно-правових спорів і видів адміністративних справ, а також вжиття судами визначених законом заходів, спрямованих на недопущення або усунення процесуальних зловживань. Доцільно проаналізувати статистичні дані щодо рішень суду у разі таких зловживань щодо суб'єктів (сторін) зловживань, їх видів, а також щодо випадків вжиття заходів процесуального примусу, прийняття окремих ухвал. На теоретичному рівні слід визначити принципи визнання позову завідомо безпідставним, а також способи запобігання судом процесуальним зловживанням.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Качур І.А. Інститут адміністративної справи в адміністративному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (із змінами і доповненнями). URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 18.09.2019).
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення: 18.09.2019).
4. Про Класифікатор категорій адміністративних справ та Методичні роз'яснення щодо його застосування : рішення Ради суддів адміністративних судів України від 31.10.2013 р. № 114 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114413-13> (дата звернення: 17.09.2019).
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 18.09.2019).
6. Черникова А.О. Диференціація процесуальної форми адміністративного судочинства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 20 с.
7. Словopedia : вебсайт. URL: [www.slovoopedia.com/](http://www.slovoopedia.com/).
8. Базилевський С. Зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 70–81.
9. Богаченко А.А. Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві України. *Традиції та нові юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 19 трав. 2017 р. У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса, 2017. С. 77–79.
10. Настюк В. Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві як прояви корупційних ризиків. *Право України*. 2017. № 1. С. 47–48.